

Závěr

Na závěr této diplomové práce můžeme shrnout, že otázka ochrany osobních údajů je velmi úzce spjata se základními lidskými právy – s ochranou soukromí a rodinného života.

Kořeny právního zakotvení ochrany osobních údajů nacházíme v celé řadě mezinárodních právních dokumentů různé právní síly a různého zaměření – počínaje Všeobecnou deklarací základních lidských práv a svobod a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod počínaje, a konče specifickými dokumenty věnujícími se již přímo a výhradě ochraně osobních údajů – zejména Úmluvou na ochranu osob se zřetelem na automatické zpracování osobních dat a evropskou směrnicí z roku 1995 konče. Přestože o lidsko-právních kořenech ochrany osobních údajů nejsou pochyby, dochází v současné době stále častěji ke střetu tohoto práva s jinými druhy lidských práv a zejména s právy, která mají chránit většinovou společnost (oproti právům zaměřeným na ochranu jednotlivce). Otázka, která lidská práva a zda vůbec mají přednost před právem na ochranu osobních údajů, není stále zodpovězena a zůstává výzvou do budoucnosti.

Právní základy úpravy ochrany osobních údajů v českém právním řádu koncentruje především zákon o ochraně osobních údajů. Vedle tohoto zákona existuje celá řada právních předpisů, které se ve své dílčí části věnují rovněž problematice ochrany osobních údajů. S ohledem na členství České republiky v Evropské unii je nutné zohledňovat též evropské normy v oblasti ochrany osobních údajů – zejména Směrnicí (ang. označovanou jako „*Data Protection Directive*“). Současný text zákona o ochraně osobních údajů z velké části přebírá formulace užití ve Směrnicí.

Na tomto místě je potřeba podotknout, že text Směrnice se od roku 1995, kdy byla přijata, příliš nezměnil. Vzhledem k rostoucí mezeře mezi současnou praxí v oblasti ochrany osobních údajů a právní úpravou se stále častěji objevují požadavky na revizi Směrnice (tomuto tématu se věnuje například dokument nazvaný „*Review of the Data Protection Directive*“ – tedy „Revize Směrnice o ochraně osobních údajů“ z května 2009). Přestože obecně řečeno bývá evropský přístup k problematice ochrany osobních údajů hodnocen lépe než americký, objevují, dle mého názoru, se v souvislosti s revizí některé návrhy zavádět prvky typické pro americký systém, jako odklon od principu oznamovacího. Přestože celkově nemůžeme popřít, že současná právní úprava je v mnoha ohledech nedostatečná a nevyhovující, nelze proces revize právní úpravy v této oblasti naprosto obrátit a stavět na

úplně nových základech. Další otázkou, kterou si v této souvislosti musíme položit je, zda v současné době vůbec existuje prostor pro jakoukoliv zásadnější změnu úpravy a zda se nemůže naopak stát, že namísto zefektivnění ochrany subjektu údajů, jakožto slabší strany, bude situace využita k prosazení větší míry kontroly nad občany jednotlivých států (například ve jménu boje proti zločinu a terorismu). Na tomto místě si dovoluji připomenout, že právě tato hesla stála v pozadí dohod, na jejichž podkladě dochází k předávání osobních údajů osob cestujících letadly do Spojených států amerických. O tom, že tu existuje snaha tato „politická témata“ využít k monitoringu osob svědčí i námitky Úřadu pro ochranu osobních údajů k tzv. *SWIFT Agreement*, na jejímž vyjednávání se podílí za Českou republiku ministerstvo financí.¹

Právní rámec oblasti ochrany osobních údajů se vyznačuje specifickým pojmoslovím a právní úpravou, která by měla být natolik obecná, aby mohla být aplikována v stávajícím, stále se rozvíjejícím světě moderních technologií a rostoucí výměny informací. Ústředním pojmem jsou osobní údaj (informace vztahující se k určité fyzické osobě) a subjekt údajů (fyzická osoba, již se zpracování osobních údajů týká). Osobní údaje mohou být členěny z celé řady pohledů, nicméně zvláštní kategorií mezi osobními údaji představují osobní údaje citlivé. V případě citlivých osobních údajů nejde o „citlivost“ vnímanou subjektivně konkrétním subjektem údajů, ale o kategorii taxativně vymezenou zákonem. Termín zpracování osobních údajů označuje nejrůznější způsoby nakládání a operací s osobními údaji konkrétních fyzických osob a v obecné rovině téměř vždy vyžaduje souhlas ze strany dotčeného subjektu údajů. Mezi osoby, které operace zpracování osobních údajů provádějí, patří nejčastěji správce osobních údajů (osoba, která určuje účel, pro který osobní údaje zpracovává) a zpracovatel osobních údajů (osoba odlišná od správce, která mu v určité rovině se zpracováním osobních údajů pomáhá, a to na základě smluvního vztahu). Nicméně musíme podotknout, že daleko častější jsou situace, kdy jedna a tatáž osoba vystupuje v obou zmíněných pozicích.

Při ochraně osobních údajů se uplatňuje celá řada principů – zásad ochrany osobních údajů. Mezi tři nejzákladnější patří (i) princip informovanosti o zpracování osobních údajů, (ii) informování o právech subjektů údajů v souvislosti se zpracováním osobních údajů a možnosti tato práva realizovat a (iii) právo na ochranu poskytnutých osobních údajů před jejich zneužitím. Některé z těchto principů jsou výslovně zmíněny, jiné z právních předpisů

¹ Informace o námitkách Úřadu pro ochranu osobních údajů je možné najít na webových stránkách Úřadu na adrese: <http://www.uouu.cz/uoou.aspx?menu=14&loc=328> (článek nazvaný Zásadní námitky ke „Swift agreement“ uplatněné vůči gestorovi - MF - v průběhu sjednávání ze dne 3. prosince 2009

vyplývají implicitně. Základním stavebním prvkem, na kterém je právní úprava ochrany osobních údajů postavena, je souhlas subjektu údaje s jejich zpracováním. Ukazuje se, že osoby zpracovávající osobní údaje směřují požadavky na získávání souhlasu s povinností o zpracování osobních údajů informovat formou podání oznámení. Jak již bylo zmíněno, terminologie používaná Zákonem je mnohdy pro laiky natolik nejasná, že dává prostor pro nejrůznější formy výkladu, často na úkor subjektů údajů.

Na realizaci práva na ochranu osobních údajů se podílejí instituce na národní úrovni (Úřad pro ochranu osobních údajů v případě České republiky), instituce evropské (Evropská komise, Evropský inspektor ochrany údajů) či mezinárodní (mezivládní či mezinárodní organizace nebo nevládní organizace). S ohledem na probíhající procesy globalizace se můžeme stále častěji setkat s tím, že aktivity správce osobních údajů jsou mezinárodní (občas doslova globální). Takové aktivity je poměrně těžké sledovat, právě proto, že národní dozorové orgány se zpravidla více věnují „domácím“ problémům, a už méně těm zahraničním. Právě zde, dle mého názoru, vzniká prostor pro působení různých nadnárodních organizací, které prostřednictvím internetu takovéto aktivity monitorují a upozorňují na ně. Svoji činností tak přispívají nejen k informovanosti široké veřejnosti o potenciálních rizicích, ale usnadňují i činnost dozorovým orgánům. V rámci požadavků na revizi právní úpravy bylo zmíněno, že je potřeba, aby formalizované dozorové orgány spolupracovaly přímo s adresáty právní úpravy na ochranu osobních údajů – se správci, zpracovateli i subjekty údajů. Návrh aktivizovat veřejnost, spolupracovat s nevládními organizacemi a sdruženími (jako jsou profesní svazy a spotřebitelské organizace) je, dle mého názoru, správnou cestou k přiblížení právní úpravy skutečnému životu.

Zmíněné mezinárodní aktivity správců osobních údajů jsou velmi často úzce spjaty s problematikou předávání osobních údajů do zahraničí – tedy situací, kdy osobní údaje „putují“ od správce osobního údaje v jednom státě k příjemci těchto údajů ve státě jiném. Z hlediska terminologie zařadíme předávání osobních údajů mezi formy zpracování osobních údajů. Přestože zde mohou existovat obavy z takového předávání osobních údajů do zahraničí, nelze tyto činnosti úplně eliminovat, zejména z hospodářských důvodů. Realizace mezinárodního obchodu je z velké části neoddelitelně spjata s předáváním osobních údajů do zahraničí. Z tohoto důvodu byla hledána cesta, jakým způsobem umožnit předávání osobních údajů do zahraničí a zároveň zabezpečit, že tato data nebudou zneužita. Díky implementaci Směrnici nevznikají problémy při intra-komunitárním pohybu osobních údajů, ale jak je tomu

v případě pohybu osobních údajů ven z EU? Současná právní úprava nabízí hned několik možností, které lze pro předávání osobních údajů vně Evropské unie zvolit.

Jako první je možné zmínit předávání na základě rozhodnutí Evropské komise, které je vydáváno na základě detailního posuzování záruk, které skýtá daný právní řád k ochraně osobních údajů. Na této bázi je možné předávat osobní údaje na britský ostrov Guernsey či do Kanady.

Velmi oblíbeným způsobem je též začlenění tzv. „standardních smluvních doložek“ do smlouvy nebo uzavření samostatné smlouvy o předávání osobních údajů. V souvislosti se standardními smluvními doložkami je možné upozornit na zajímavý teoretický problém, který prozatím není uspokojivě řešen – a totiž na smluvní ukotvování vztahů správce – správce, správce – zpracovatel a dokonce zpracovatel-zpracovatel. Přestože není možné pochybovat o tom, že praxe všechny tyto typy vztahů zná (a že dochází mezi osobami v takovémto postavení k výměně osobních údajů), zejména česká právní úprava na toto dostatečně nereflektuje. Dle mého názoru je možné některé diskrepance překonat extensivním výkladem, nicméně je evidentní, že jde i zde prostor pro změnu právní úpravy.

Jako další, velmi zajímavou metodu jsme si představili Zásady bezpečného přístavu. Jde o formu, která je založena na vůli a ochotě společností ze Spojených států amerických poskytnout záruky odpovídající těm evropským (za účelem umožnění vývozu osobních údajů z EU do USA). V tomto nástroji pro předávání osobních údajů do USA se zrcadlí, do jisté míry princip americké volnosti a svobody – jde totiž o systém založený na dobrovolnosti a „sebe-regulace“. Právě z této jeho charakteristické vlastnosti vyplývají i rizika – skutečná míra dodržování těchto pravidel a jejich vymahatelnost. Dalším problémem je i jejich omezení jen na některé druhy společností.

Poměrně specifickým nástrojem, který není v České republice příliš rozšířen, jsou Závazná podniková pravidla, jako nástroj intra-skupinového předávání osobních údajů. Podobně, jako v případě Zásad bezpečného přístavu, je tento systém do určité míry charakterizován „sebe-regulací“. Tyto zásady si z velké části vytvářejí samotné společnosti a jsou jim doslova „šité na míru“. Odlišností od amerického modelu je prvek dozoru – pravidla podléhají konzultacím a schvalování některým z národních orgánů dozoru a jsou i striktně vymahatelná. Přesto jde stále o nástroj poměrně málo rozšířený. To nicméně neznamená, že do budoucna nemůžeme očekávat větší použití tohoto instrumentu (v rámci revize Směrnice se dokonce ozývají volání, že tato cesta je ta správná).

Poslední variantu představuje předávání osobních údajů na principu povolení Úřadu pro ochranu osobních údajů. Jak již bylo zmíněno, jde o poměrně silný nástroj Úřadu, kterým může omezovat předávání osobních údajů do třetích států. Na tomto místě je možné podotknout, že český Úřad má v Evropě dobrou a poměrně přísnou pověst. Při posuzování, zda Úřad takové předávání povolí či nikoliv posuzuje celou řadu kritérií. S ohledem na výše uvedené proto nebude překvapením, že na poskytnutí povolení k předávání osobních údajů do zahraničí není právní nárok.

Poslední část této diplomové práce představila několik málo příkladů, které byly v nedávné době diskutovány veřejností v souvislosti s ochranou osobních údajů. Z uvedených aktuálních otázek můžeme potvrdit, že ke zpracování našich osobních údajů dochází stále častěji. Na jedné straně, zdá se vznikat nebezpečný trend upřednostňovat veřejné zájmy (a zájmy státu) před zájmem jednotlivců a před jejich lidskými právy. Na druhé straně je význam pojmů „soukromí“ a „ochrany osobních údajů“ snižován dobrovolnou aktivitou samotných subjektů údajů. V této souvislosti si můžeme klást nové otázky – můžeme se spoléhat na uvědomění a rozum subjektů údajů, na jejich schopnost správně hodnotit rizika spojená s poskytováním osobních údajů, nebo zde vzniká potřeba zásahů státu v podobě přísnější regulace, která by měla tyto lidi chránit před jimi-samými? Ve světle obav z terorismu, které jsou stále diskutovány, totiž vzniká nejen prostor pro zneužití osobních údajů jinými osobami. Můžeme se ptát, zda do určité míry není takovéto oslabení ochrany osobních údajů pro stát v některých aspektech výhodné. Na tyto otázky není lehké odpovědět. Taková odpověď totiž bude závislá na okolnostech, na politické situaci i na tom, zájmy které skupiny jsou upřednostňovány. Vzhledem k stále rostoucímu technologickému rozvoji není pochyb o tom, že na tyto otázky časem bude dána odpověď.

Na závěr si dovoluji vyslovit přání, aby se lidé více zajímali o to, co se s jejich osobními údaji děje, komu je dávají k dispozici a především, aby se nebáli svá práva hájit. Můžeme doufat, že budoucnost přinese změny k lepšímu i v této právní oblasti a na otázku, kterou jsme zmínili v úvodu této práce - *Je dnes ještě možné tvrdit, že ochrana osobních údajů je stále důležitá – budeme moci dále odpovídat: Ano je a i nadále bude.*